

משרד החגור והתרבות - המחלקה לתרבות הורסית

ג ל י ו נ י ת ל ע י ו ן ג פ ר ש ת ה ש ב ו ן
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנה העשירית ושתיים

מצדה (תשכ"ג)

פרשת זכור
דברים כ"ה י"ז-י"ט

א. פאלום כלליות

1. בנו יעקב בפרושו לשמות (בכתב יד) פניא לחסברא גדל חסאו של עמלק את הפסוקים הבאים:
מלכים א' ב' פסוקים ו' -
דברים כ"ג פסוקים ד' -
דברים כ"ז פסוק ט'
חסבר מו' יש בפסוקים אלה צדי להסביר את גדל חסמתו של עמלק?
2. בנו יעקב (שם) מפנה תשומת לב לכך שנקראו עמי כנען ושכני ישראל בשם אויבי ישראל ולא נקרא כן עמלק.
השוא: דברים כ"ה י"ט "והיה בהניה ה' אלוקיך לך מכל אויבך מסביב"
שמואל א' י"ד מ"ז: "ושאול לכד המלכה על ישראל וילחם סביב בכל אויביו
במואב ובבני עמון באדום ובמלכי צובה ובפלשתים"
לעומתו שמואל א' ט"ו: "לך והכית את עמלק."
התוכל להסביר למה לא כונה עמלק בשם "אויבך" ?
3. בנו יעקב (שם) דואח בספור הצער המצוי (שמואל א' ל' פסוקים י"ג-ט"ו) ובספור הצער העמלקי (שמואל א' ו' י"ג) עדויות לאופיו של "עמלק" המזכב את כל הנחשלים.
חסבר במה מעידים שני הספורים על כך.
אא 4. לפי בנו יעקב (שם) נהפך שמו של עמלק משם עם לסמל של כח הרשע והאכזריות בעולם, והוא רואח בדברי המרגלים (במדבר י"ג) הוכחה לכך.
היכן ובמה היא ההוכחה?

ב. י"ח אשר קרך בדרך.

ספרי כי תצא קס"ז: "אשר קרך בדרך" - אין "קרך" אלא נזדמן לך.
תנחומא כי תצא ט'... ורבנן אמרי "קרך" - היקרך לפני אחריה.
אמר ר' בחוניא: משל למה הדבר דומה? לאמבטי רוחחת, שלא היתה בריה יכולה לירד בחוכה; בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה, אע"פ שנכחה, הקירה (=צננה) לפני אחריה. אף כאן כיון שיצאו ישראל סמורים הקב"ה קרע היים לפנייהם ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדן על כל האומות, שנא' (שמות ט"ו): "אז נפחלו אלופי אדום..."
כיון שבא עמלק ונזדווג להם, אע"פ שבטל את שלו מחתת ידם, הקירו לפני אומות העולם.

רש"י ד"ה אשר קרך: לטון מקרה.
ד"ה: לטון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכט רבא זה והתחיל והראה מקום לאחריהם. משל לאמבטי רוחחת, שאין כל בריה יכולה לירד בחוכה, בא בן בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה, אע"פ שנכחה, הקרה אותה בפני האחריהם.

ג. ראב"ע ד"ה אשר קרך: מגזרת (בראשית ט"ב כ"ט) "כל הקורות אותם"

מלבי"ם... שעמלק לא היתה לו שום סנה מסכנות, שבצנורה ילחמו עם בעם, מסלכה בממלכה, שכל עורכי מלחמות יהיה לאחת מהסנות הבאות וכלם לא היו פתח:
א) שילחם אל ארץ לכנשת להרחיב את גבולו, וזה היה בדרך, כי לא היו אז בארץ נושבה.
ב) אם יקרב אל גבול ארצו שהוא ירא שן יירש את ארצו כמלחמת סיחון ועוג, וזה היה צבאתכם מצרים.
ג) אם עשו עמו מלחמה והתגדו בו, אבל הוא מך בדרך ורך סקרה ולא פוס לייב בדיכום.
ד) להראות כוחו ונבנותו ואז ילחם פנים אל פנים, והוא וידבר בר כל הנחשלים ואתה עיר ויגע.

ה) בעבור הדת, שחושב שימצא חן בעיני אלוהיו אם יכחיד עם הכלתי מאמינים
גו, אבל הוא "ולא ירא אלוקים" ורק הסבה העצמית למלחמה זו היתה הכפירה
באלוקים, כי אז "שמעו עמים ירבזו חיל אחז...". וכל העמים האמינו בנפלאות
אשר עשה ה' ביים ובמצרים והוא חקקיה לבו מיראת ה' ויאמר: לא הוא!
ורצה להראות לכל יושבי תבל שאין יכולת ביד ה' להושיעם מידו ושכל הנסים
הם מפני להם וחכמת משה, ולפי זה היה עיקר מלחמתו נגד ה'.

1. בכמה דרכים מתפרשת המלה "קרן" לפי הדעות הנ"ל? (סדר את המפרשים הנ"ל לקבוצות).
2. בהתאם לפירוש "קרן" שונות חן האשמות נגד עמלק, אלו חן?
3. כיצד עבד רש"י את לשון התנחומא, מה השמיט, מה שנה ולמה?
4. למה לא הסתפק רש"י באחד משני פרושיו - למה הביא את שניהם? (ולפי הכלל שאין רש"י מביא שתי תשובות אלא אם כן לא נחת דעתו באחת מהן).
5. במה שונה המלבי"ם מרש"י ובמה הוא מסכים עמו?
6. במה סומה המלבי"ם סן הפשט בפרושו ל"ולא ירא אלוקים"?

2. ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים

ספרי רצ"ן: "כל הנחשלים" - מלמד שלא היה הורג אלא בני אדם שנמשכו מרכי המקום ונחשלו מתחת כנפי הענן "ואתה א"י ויגע ולא ירא אלוקים".

מכילתא מסכתא דעמלק בשלח פרשה א': אחרים אומרים: "ולא ירא אלוקים" אלך ישראל שלא היו בידם סירות.

רש"י ד"ה ואתה עיף ויגע: "עיף" בצמא דכתיב (שם' י"ז) "ויצמא שם העם למים" וכתוב שחזיו "ויבוא עמלק"; "ויגע" - בדרך. ד"ה ולא ירא: עמלק אלוקים מלהרע לך.

אור החיים: "עיף" עדיין משעבוד מצרים; "ויגע" מטורח הדרך ואומר "ולא ירא אלוקים" פרושו: רצה בא המורד בלבבך יותר ממפעל עיפות ויגיעות, על דרך אמרו (ישעי' ל"ג י"ד) "פחדו בזיון חסאים" אבל אם היו זדיקים לא יפחדו ולא ייראו במלחמתו. והעיר הכתוב בתנאים שמטביאים אותו בלבנו, כי הצד לישראל צרה גדולה, שבא עליהם כאשר ידאה הנשר - בלא ידיעה, והם יגיעים ועייפים ודבר המעמיד הכח ביכולת הבעלם אין עמם...

1. הסבר מהו הקשי התחבירי בפסוקנו?
2. למה במגע רש"י מלכת אחר דעת הספרי וח"ש אומרים" במכילתא?
3. מה רצה בעל אור החיים להוכיח בפסוק מישעיהו?
4. הסבר את דבריו המסומנים בקו.

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים

שאלות בטעמי המקרא לפרשת תצוה העורך: סיכאל פרלמן

1. כי כן ואתה תצוה את בני ישראל פיקחו אליך שמן זית כחית למאור להעלת נר הטיד
2. היכן מתחלקת צלע א' ומתי הסיבה לחלוקה הזאת?
רש"י זך: בלי שמרים כמו ששינו במנחות מגרגרו בראש הזית
רש"י ויקרא כד ב זך: שלושה שמנים יוצאים מן הזית, הראשון קרוי זך.
ראב"ע... ויש מנהג במקומות ששם יש זיתים, שיבחרו הזית וזך, והטעם הגרגרים שאין בהם עפרוש או שלא נאכלה קצתם...
3. מהי המחלוקה בין רש"י ובין ראב"ע?
4. האם הטעמים מסייעים לאחד הפרושים?
5. האם המלה "תמיד" תואר השם או תואר הפועל?
6. כח ד ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת חשבן מצנפת ואבנט...
בצלע באים שני דברים: הקדמה - רשימת הבגדים. מתי הסיבה, שבעלי הטעמים "חילקו" את הצלע לא לפי החלוקה הנ"ל אלא אחרי המנין של שלושה הבגדים הראשונים (או בלשון אחרת: מדוע בא "יעשו" בטעם דביע ולא בזקף)?

תשובות לשאלות בטעמי המקרא יש לשלוח לסיכאל פרלמן, יבנה, ד"ג חוץ אשדוד
